

การสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานฆราวาสธรรม 4
Creating Leadership Based on The Foundation of
The Gharavasa-Dhamma Principles

วิเศษ แสงกาญจนวินิช

Wiset Sangkanjanavanich

Email: metha.ang@gmail.com

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Graduate School, Suan Sunandha Rajabhat University

วันที่รับบทความ (Received) : 20 กุมภาพันธ์ 2567

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 30 มิถุนายน 2567

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 มิถุนายน 2567

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เอกสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานฆราวาสธรรม 4 ผลการวิจัยพบว่า ฆราวาสธรรม 4 เป็นหลักธรรมพื้นฐานของมนุษย์ที่สมบูรณ์ ได้แก่ 1) มีสัจจะ คือ ความจริงใจ ความตรงต่อธรรมหรือความจริง 2) ทมะ มีการฝึกฝนอบรมตนเอง อยู่เสมอ 3) มีขันติ คือ ความอดทนต่อความยากลำบากทั้งกาย และใจ 4) จาคะ คือ ความเสียสละ จากความยึดมั่นถือมั่นในกิเลส อคติ และความเห็นแก่ตัว ธรรมะทั้ง 4 ข้อนี้ เสริมสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นได้ เมื่อผู้นำมีความเข้าใจและนำไปปฏิบัติ จะทำให้ผู้นำเกิดความน่าเชื่อถือ เพราะเป็นคนมีสัจจะ มีความจริงใจ ผู้ตามจะให้ความเคารพรักเพราะมีความถ่อมตัว รู้จักยอมรับข้อผิดพลาดและปรับปรุงพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ นอกจากนี้ ขันติธรรมยังช่วยสร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจซึ่งมีผลทำให้ขวัญกำลังใจของผู้ร่วมงานมีความหนักแน่นมั่นคงไปด้วย และที่สำคัญที่สุด ผู้นำที่ยอมเสียสละความรู้สึกที่เป็นอคติส่วนตัวเพื่อประโยชน์สุขส่วนร่วมย่อมสามารถหลอมรวมจิตใจคนให้เกิดความรู้สึกสามัคคีได้ เพราะผู้นำให้ความยุติธรรมแก่ทุกฝ่ายอย่างสมเหตุสมผล มีใจเป็นกลาง มีธรรมเป็นวิถีและเป้าหมาย

คำสำคัญ: ฆราวาสธรรม 4, ภาวะผู้นำ, ผู้นำ

ABSTRACT

This research is a qualitative study that analyzes documents with the objective of examining the development of leadership based on the foundation of the Four Noble Truths.

The research findings indicate that the Four Noble Truths serve as fundamental moral principles for a complete human, including: 1. Saccadhamma (Truthfulness): This involves being honest and true to oneself, adhering to righteousness, and embracing authenticity. 2. Tapa (Self-discipline): It emphasizes continuous self-training and self-development. 3. Khanti (Patience): This refers to enduring difficulties both physically and mentally with perseverance. 4. Caga (Generosity): It involves self-sacrifice and giving up attachment to possessions, views, and opinions. These four principles of Dhamma contribute to the development of leadership. When leaders understand and practice these principles, they become trustworthy individuals who are sincere and truthful. Followers respect them for their integrity, and they inspire confidence by being disciplined, admitting mistakes, and consistently working on self-improvement. Furthermore, the cultivation of patience and moral righteousness helps establish emotional stability, leading to the strengthening of the team's morale. Most importantly, leaders who willingly sacrifice personal biases for the common good can foster a sense of unity among team members. This is achieved through the leader's impartiality, a balanced and righteous approach, and a shared goal of promoting harmony.

Keywords: Gharavasa-dhamma Principles, leadership, leader

1. บทนำ

ผู้นำที่แท้จริงจะเป็นบุคคลที่มีภาพทางบวกเกี่ยวกับความมีมโนทัศน์แห่งตนที่จริงใจ (Truthful self-concepts) และเปิดเผย (Openness) เพื่อสร้าง ความไว้วางใจ (Trust) และสนับสนุนอย่างกระตือรือร้น (Enthusiastic support) จากผู้ตาม เพื่อผลการปฏิบัติงานที่สูงขึ้นของบุคคลหรือกลุ่ม (Gardner, 2011) หรือเป็นผู้ที่รู้และเข้าใจตนเอง รับหลักการและปฏิบัติตามค่านิยมทางจริยธรรมระดับสูงอย่างสม่ำเสมอ และให้อำนาจและบันดาลใจผู้อื่น ด้วยความเปิดเผยตรงไปตรงมาและแท้จริง การเป็นของแท้ หมายถึง เป็นของจริง อยู่กับความจริงของความเชื่อและค่านิยม ของตน และปฏิบัติการด้วยความจริงของตนเองมากกว่า ที่จะเลียนแบบสิ่งที่ผู้อื่นทำ ผู้นำที่แท้จริงบันดาล ความไว้วางใจ และพันธะผูกพัน เพราะว่าเขายอมรับความเห็นที่หลากหลาย ส่งเสริมการร่วมไม้ร่วมมือ และช่วยให้ผู้อื่นเรียนรู้ เติบโต และพัฒนา (พิพัฒน์ นนทนาธรณ์, 2558)

ภาวะผู้นำ คือ ความสัมพันธ์ซึ่งบุคคลหนึ่งเรียกว่าผู้ใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นให้ทำงานร่วมกันอย่างเต็มใจ ทั้งนี้เพื่อให้ผลงานตามที่องค์กรหรือกลุ่มมุ่งหมายให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี (Terry, G. R., 1972, p. 493) การที่ผู้นำจะสามารถมีอิทธิพลต่อจิตใจของผู้อื่นได้นั้น สิ่งสำคัญมาจากความจริงใจ ผู้นำจะต้องมีการฝึกฝนตนอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในเรื่องสติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถ ค่านิยมดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นเป็นนัยว่า “ภาวะผู้นำต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ผู้ตามหรือผู้อยู่ใต้ บังคับบัญชา ถ้าหากว่าปราศจากผู้ตามหรือ

ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาแล้ว คุณสมบัติของภาวะผู้นำของบุคคลจะไม่มี ความหมายเลย” (Ralph M., 1974, pp. 110-115) ภาวะผู้นำ คือ คุณสมบัติ เช่น “สติ ปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้ คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม” (พระ ธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2540, หน้า 5) พระพุทธองค์ตรัสไว้ในโคบาลสูตร โดยการเปรียบเทียบ ผูงโค และโคจ่าฝูง เกี่ยวกับผู้นำและผู้ตามดังนี้ “เมื่อผูงโคว่ายน้ำข้ามน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปคด โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปคดตาม กัน เพราะมีผู้นำที่ไปคด ฉันทใด ในหมู่ มนุษย์ก็ฉันทนั้นบุคคลผู้ใดได้สมมุติให้เป็นใหญ่หากบุคคลผู้นั้นประพฤติไม่ เป็นธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็ จะ ประพฤติเสียหาย แวนแคว้นทั้งหมดก็จะยากเข็ญ หากผู้ปกครองเป็นผู้ไร้ ศีลธรรม เมื่อผูงโคว่ายน้ำ ถ้าโค จ่าฝูงไปตรงโคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปตรงตามกันเพราะมีผู้นำที่ไปตรง ฉันทใด ใน หมู่มนุษย์ก็ฉันทนั้น บุคคลผู้ใดได้รับ สมมุติให้เป็นใหญ่ หากผู้นั้นประพฤติชอบธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็ พลอยดำเนินตาม ทั้งแวนแคว้น ก็ จะ อยู่เป็นสุขหากผู้ปกครองตั้งใจอยู่ในธรรม” (อง.จตุกก. 21/70/98)

หลักฆราวาสธรรม 4 คือ หลักธรรมสำหรับการครองเรือน เป็นหลักธรรมสำหรับของผู้ครองเรือนที่ ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทางโลก มีองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ (ส.ส. (ไทย), 15/845/316) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ฆราวาสธรรม หมายถึง ธรรม สำหรับ ฆราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือน หรือการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ได้แก่ 1) สัจจะ หมายถึง ความจริง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง 2) ทมะ หมายถึง การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา 3) ขันติ หมายถึงความอดทน ตั้ง หน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย 4) จาคะ หมายถึง ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตน ได้ ใจกว้างพร้อมที่จะ รับฟังความทุกข์ ความคิดเห็นและความต้องการของคนอื่น พร้อมทั้งจะร่วมมือ ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับ แคบ เห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2559)

หากมีการนำเอาหลักภวณา 4 มาสร้างภาวะผู้นำก็จะเกิดการนำเอาหลักฆราวาสธรรมมาศึกษา วิเคราะห์วิจัย เพื่อนำเอาส่วนที่เป็นคุณค่าของสัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ พัฒนาศักยภาพของภาวะผู้นำให้ เป็นไปในทางที่สร้างสรรค์ เกิดกุศล เกิดประโยชน์สุขส่วนรวม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจวิเคราะห์การสร้างภาวะ ผู้นำบนพื้นฐานฆราวาสธรรม 4 เพื่อให้ได้คำตอบสำหรับนำไปเป็นข้อเสนอแนะที่สมเหตุสมผลและเป็น ประโยชน์ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์การสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานฆราวาสธรรม 4

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปรัชญา โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเอกสาร ซึ่งแบ่งเอกสารเป็นเอกสาร ปฐมภูมิและเอกสารทุติยภูมิ

3.1 เอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง ตีพิมพ์ปี พ.ศ. 2525 โดย กรมการศาสนา กรุงเทพมหานคร

3.2 เอกสารทุติยภูมิ ประกอบด้วย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำและหลักฆราวาสธรรม 4

เมื่อรวบรวมเอกสารเสร็จสิ้นแล้ว นำเอกสารมาเรียบเรียง จากนั้นวิเคราะห์เพื่อนำไปสรุปผล อภิปรายผล และเสนอแนะในบทความท้าย

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานฆราวาสธรรม 4 ผลการวิเคราะห์พบว่า ฆราวาสธรรม 4 เป็นหลักธรรมพื้นฐานของมนุษย์ที่สมบูรณ์ ได้แก่ 1) มีสัจจะ คือ ความจริงใจ ความตรงต่อธรรมหรือความจริง 2) ทมะ มีการฝึกฝนอบรมตนเองอยู่เสมอ 3) มีขันติ คือ ความอดทนต่อความยากลำบากทั้งกาย และใจ 4) จาคะ คือ ความเสียสละ จากความยึดมั่นถือมั่นในกิเลส อคติ และความเห็นแก่ตัว ธรรมะทั้ง 4 ข้อนี้ เสริมสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นได้ เมื่อผู้นำมีความเข้าใจและนำไปปฏิบัติ จะทำให้ผู้นำเกิดความน่าเชื่อถือ เพราะเป็นคนมีสัจจะ มีความจริงใจ ผู้ตามจะให้ความเคารพเพราะมีความถ่อมตัว รู้จักยอมรับข้อผิดพลาดและปรับปรุงพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ นอกจากนี้ ชั้นดีธรรมยังช่วยสร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจซึ่งมีผลทำให้ขวัญกำลังใจของผู้ร่วมงานมีความหนักแน่นมั่นคงไปด้วย และที่สำคัญที่สุด ผู้นำที่ยอมเสียสละความรู้สึกที่เป็นอคติส่วนตัวเพื่อประโยชน์สุขส่วนร่วมย่อมสามารถหลอมรวมจิตใจคนให้เกิดความรู้สึกสามัคคีได้ เพราะผู้นำให้ความยุติธรรมแก่ทุกฝ่ายอย่างสมเหตุสมผล มีใจเป็นกลาง มีธรรมเป็นวิถีและเป้าหมาย

5. อภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์ สามารถอภิปรายผลได้ว่า การสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานฆราวาสธรรม 4 ทำให้เกิดภาวะผู้นำที่แท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกัญชพร ปานเพชร (2566) สรุปไว้ว่า ภาวะผู้นำที่แท้จริงคือ ผู้ที่สร้างแรงบันดาลใจ สื่อความหมาย ถึงความเป็นตัวตนที่แท้จริง ไม่เสแสร้งตั้งแต่ แนวคิด ค่านิยม พฤติกรรมที่แสดงออกความรัก และความมั่นใจ เกิดขวัญกำลังใจแก่บุคคลที่เป็นผู้ตาม โดยผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่แท้จริงจะต้องมีความตระหนักรู้ในตนเองสูง สามารถควบคุม พฤติกรรมของตนเอง ตลอดจนช่วยกระตุ้นบุคลากรในองค์กรให้มีการพัฒนาตนเองให้มีความก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป นอกจากนี้ การสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานฆราวาสธรรม 4 ยังส่งผลให้เกิดอิทธิพลต่อการจิตใจของผู้อื่น ซึ่งมาจากความจริงใจ อันเกิดจากการฝึกฝนตนอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในเรื่องสติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ชีสา กัญยาวิริยะ เมธา หริมเทพาธิป และ กิรติ บุญเจือ (2563) สรุปว่า ผู้นำกับหลักคุณธรรม จริยธรรม เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก ผู้นำที่มีประสิทธิภาพย่อมสามารถกระตุ้นให้กลุ่มคนดำเนินงานเพื่อบรรลุถึง เป้าหมายได้ เป้าหมายและวิธีการที่ดำเนินไปถึงนั้นต้องเป็นไปด้วยความชอบธรรม คือ ดำรงอยู่ตามทำนองคลองธรรม

ผู้นำที่ปฏิบัติเช่นนี้ได้ย่อมได้รับการยอมรับในสังคม และสอดคล้องกับ พระปทัตถิพัฒน์พงษ์ ภททวิโส (2566) กล่าวว่า ผู้นำต้องมีลักษณะเฉพาะตัวในการทำงานให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดในองค์กรที่รับผิดชอบ สามารถกำหนดการบทบาทการทำงานตามแนวหลักธรรมได้ แสดงออกมาหลายรูปแบบไม่ตายตัว แต่ได้อาศัยหลักสำคัญเสมือนเป็นเป้าหมายโดยรวมนำ หลักธรรมบางประการมาพิจารณาเปรียบเทียบทางวิชาการที่ได้ศึกษาในพระพุทธศาสนา เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต (Integrity) คือการซื่อตรง มั่นคงอยู่ในศีลธรรม รักษาสิ่งจะ และเกียรติยศ ตลอดจนเป็นที่เชื่อถือ ไว้วางใจได้ (Dependability) ในเรื่องการทำงานและ มีความภักดี (Loyalty) ตรงกับ อาชชว คือความซื่อตรงต่อตนเอง ต่อการงาน และต่อ บุคคลอื่น ลักษณะท่าทาง (Bearing) คือการวางตัวเหมาะสม ทั้งในด้านการปกครองและ ในด้านความประพฤติ ตลอดจนมีความสงบเสงี่ยม (Humility) คือการไม่โอวดดี ไม่หยิ่ง ตรง กับมททว คือ สุภาพอ่อนโยน ทั้งกายและวาจาไม่แข็งกระด้าง ความอดทน (Endurance) คือ ทนต่อความเคร่งเครียดต่างๆ ทั้งกายและใจ เช่น ความอดทนต่อความเจ็บปวด เหนื่อยอ่อน ทนต่อความทุกข์ เดือดร้อนไม่ยอมแพ้ รวมทั้ง ความกล้าหาญ (Courage) ทั้งกายและทางใจ คือตระหนักถึงความกลัวแต่ก็ยังสามารถ เผชิญกับอันตรายได้ด้วยตนเอง มั่นคง ควบคุมตัวเองได้ ทั้งยังสำนึกในความรับผิดชอบต่อที่ ต้องทำการในเหตุการณ์นั้นด้วย ตรงกับหลักขณติ คือความอดทนอดกลั้นรู้จักข่มใจและห้าม ใจตนเอง ทนทานต่อกิเลสและความทุกข์ มีสติ ควบคุมจิตใจให้คงที่อยู่ตามปกติ ความยุติธรรม (Justice) คือ มีความเสมอภาค ไม่ลำเอียงในการปฏิบัติต่อ ผู้ใต้บังคับบัญชา เช่น การให้รางวัลหรือการลงโทษ ความไม่เห็นแก่ตัว (Unselfishness) คือการไม่ฉวยโอกาสเอาเปรียบเพื่อ ความสุข ผลประโยชน์ หรือความปลอดภัยเฉพาะส่วนตัว ซึ่งตรงกับหลักธรรมทางพุทธ ศาสนา คือ ทาน การให้ หรือการเสียสละเพื่อส่วนรวม เป็นต้น และสอดคล้องกับแนวคิดของ มาลัย สาแก้ว (2566) กล่าวว่า การที่จะเป็นผู้นำได้อย่างยั่งยืนนั้น จะต้องประกอบไปด้วยภาวะความเป็นผู้นำ คุณลักษณะของผู้นำได้แก่ ความรับผิดชอบต่อ ความเสียสละ พุทธิกรรมควร ไม่ควร โดยสิ่งซึ่งควบคุมการกระทำของตนเองก็คือคุณธรรมและจริยธรรม

6. ข้อเสนอแนะและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้งาน

ผู้วิจัยเสนอแนะให้มีการนำเอาเนื้อหาของบทความวิจัยนี้ไปออกแบบร่วมกัน เน้นการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์ วิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบหรือแนวทางในการนำไปสู่การจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น ในรูปแบบของการอบรมทั้งในหลักสูตรระยะสั้น หรือนิยายวิชาที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ หรือหลักฆราวาสธรรม 4 หรือการนำไปออกแบบเพื่อการเผยแพร่ในสื่อต่าง ๆ เพื่อสร้างองค์ความรู้และแรงบันดาลใจให้กับประชาชนที่สนใจในการรับสื่อเพื่อนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยเสนอแนะให้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานของหลักธรรมอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

1. การสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานทศพิธราชธรรม

2. การสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานพรหมวิหารธรรม
3. การสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานอิทธิบาทธรรม

บรรณานุกรม

- การศาสนา, กรม. (2525). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง**. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.
- ชิสา กัญญาวิริยะ เมธา หริมเทพาธิป และ กীরติ บุญเจือ. (2563). **ภาวะผู้นำตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท**. วารสารการวิจัยการพัฒนา. 10(3), 57-64.
- พระปลัดพิพัฒน์พงษ์ ภททวีโส. (2566). **ผู้นำที่พึงประสงค์ในยุควิถีใหม่**. วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ. 6(1), 128-139.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- พิพัฒน์ นนทนาธรณ์. (2558). **ภาวะผู้นำเชิงปฏิบัติการ: LIFE Model Operational Leadership: LIFE Model**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มาลัย สาแก้ว. (2566). **ภาวะผู้นำตามหลักปาปนิกรรมของผู้นำสตรีในการพัฒนาท้องถิ่นไทย**. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร. 6(2), 115-126.
- Gardner, W. L, Coglisier, C. C., Davis, K. M. and Dickens M.P. (2011). **Authentic Leadership: A review of the literature and research agenda**. The Leadership Quarterly. 2011(22), 1120-1145.
- Stogdill, R. M. (1974). **Handbook of Leadership: A Survey of Theory and Research**. New York: Free Press.
- Terry, G. R. (1972). **Principle of Management**. (6th ed.). Home Wood, IL: Richard D. Irwin.